

PARTICULARITĂȚI STILISTICE ȘI LEXICALE ÎN ROMANUL „ZAHEI ORBUL” DE VASILE VOICULESCU

Drd. Nicoleta Laura (Gabor) MALANCAȘ
Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș

Abstract

The paper underlines the most important stylistic and lexical aspects in one of Voiculescu's novels: *Zahei orbul*, where the author's language presents the features of that language spoken around Buzau. These aspects are: some old meanings of the terms, argotic terms, familiar style, different similes, emotional constructions, change of proper meaning to figurative meaning etc. All these render originality to Voiculescu's novel.

Limba scrierii lui Vasile Voiculescu prezintă caracteristicile limbii vorbite în zona Buzăului.

Scriitorul cultivă particularitățile lingvistice specifice acestei zone conștient parcă asemenea altora, că limba literară românească trebuie să aibă la baza graiul vorbit în Muntenia.

Ceea ce conferă originalitate scrierii sunt cele câteva particularități lexicale și stilistice : folosirea în text a unor sensuri învechite ale cuvintelor; împrumuturile vizează limbile popoarelor vecine și limbile de cultură care au influențat evoluția limbii române; mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului, preferat de scriitor, este derivarea; cuvinte, deseori surprinzătoare pentru cititor, devin la Voiculescu bază pentru derivare; termenii de jargon folosiți provin din limba franceză; termenii argotici au legătură cu mediile sociale din care provin personajele; regionalismele folosite sunt preluate din graiul muntenesc; stilul familial, derivat din limba vorbită, cu expresii și locuțiuni e desori folosit; scriitorul adoptă stilul potrivit cu conținutul ideilor și cu intențiile sale scriitoricești; comparațiile sunt folosite cu prisosință pe tot parcursul textului; în paginile romanului apar acumulări de construcții afective : *exclamații, interjecții, repetiții, interogații*; limba lui voiculescian este uneori aspru, conferind paginilor sale aspectul unor adevărate colecții terminologice; asprimea graiului este o valoare pe care scriitorul o cultivă; dintre modalitățile de schimbare de sens predominantă este îmbogățirea sensului care se realizează prin transfer de la sensul propriu la sensul figurat.

Stilul voiculescian are ceva din zbuciumul medicului militar, a omului cu credință în Dumnezeu.

„Ceea ce impresionează de la început la Vasile Voiculescu este posesiunea unei limbi rurale, inedite și uneori inestetice, dar care printr-o întrebuițare susținută fără nici o efortare, imprimă întregiopere o tonalitate de expresie ce i-ar putea constitui o personalitate într-un domeniu în care personalitatea este aproape exclusă.” (Eugen Lovinescu)

I.PARTICULARITĂȚI LEXICALE.

Limba scrierilor lui V.Voiculescu prezintă caracteristicile limbii vorbite în zona Buzăului. „Eu m-am ocupat îndeosebi cu vocabularul muntenesc, mai ales cu cel păstoresc. În zilele noastre, limba populară suferă un proces de alterare prin civilizație la țară. Cântecel de mahala pătrund zilnic, pătând grotesc albul imaculat al graiului nostru. Nimeni nu poate fixa mai cu succes limba care curge ca o apă vie, decât scriitorul”¹⁾ spunea V.Voiculescu. Scriitorul cultivă aceste particularități lingvistice specifice zonei conștient fiind, asemeni altora, că limba literară românească trebuie să aibă la bază graiul vorbit în Muntenia.

O prezentare a ceea ce este specific limbajului voiculescian și a ceea ce păstrează acesta din graiul muntenesc la nivel lexical necesită înainte câteva precizări: între graiurile limbii noastre există deosebiri fonetice, care sunt cele mai izbitoare, și deosebiri lexicale; fondul principal de cuvinte și stuctura gramaticală sunt aproape identice; sintaxa însăși, care este mai permeabilă în raport cu morfologia și fondul principal de cuvinte, nu diferă aproape prin nimic de la un grai la altul al limbii noastre; sunt specifice pentru o regiune particularitățile fonetice și cele lexicale; particularitățile lexicale sunt mai puține decât se crede în general; există un număr relativ mare de termeni comuni mai multor graiuri, adesea chiar tuturor graiurilor limbii noastre, exceptând fondul principal lexical; deosebirile lexicale dintre graiurile daco-române nu sunt prea numeroase exceptând unele regiuni care au o situație specială din cauza condițiilor etnografice.²⁾

Am observat toate acestea și în paginile romanului „Zahei Orbul” care la nivel lexical prezintă elemente specifice graiului muntenesc.

a) *Regionalisme / cuvinte populare*

Voiculescu este unul din scriitorii care au făcut apel la graiul popular. El nu alege cuvântul popular pentru valoarea lui eufonică sau sugestivă, ci dintr-o nevoie de proprietate a exprimării sau de conturare a mediului cărora le aparțin oamenii care grăiesc prin glasul său. Scriitorul nu evită cuvintele neufonice sau care se asociază cu reprezentări prea crude.

Pentru a verifica numărul regionalismelor și a face o comparație cu numărul cuvintelor populare am extras din text termeni aflați în legătură cu civilizația sătească. Câteva exemple:

¹⁾ Valerian, I., *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967.

²⁾ Vianu, Tudor, *Contribuții la istoria limbii literare în sec. al XIX-lea*, Ed.Academiei, R.P.R.,1956.

chiler (încăpere mică în casele țărănești folosită drept cămară), *cotigă* (căruță mică, scurtă și joasă folosită la transportarea încărcăturilor ușoare), *pânțece* (abdomen, burtă), *bucă* (fiecare dintre cele două părți carnoase ale feței omului de la tâmplă în jos), *de hatârul* (loc.adv. de dragul cuiva), *înfofoli* (a se îmbrăca sau a se acoperi cu multe haine groase pentru a se feri de frig), *basamac* (rachiu de calitate inferioară), *slobod* (care se bucură de libertate), *ghindură* (umflătură mică de natură patologică), *leac* (medicament), *holbat* (care are ochii larg deschiși, bulbucați), *zgîi* (a deschide tare, a căsca; a zgîi ochii=a privii cu insistență), *calic* (om lipsit de mijloace materiale elementare), *cîrcă* (loc.adv. în cîrcă=în spate, în spinare), *blid* (vas adânc de lut, de lemn sau de metal în care se pun bucatele), *chelbos* (chel), *vlădică* (domn, principe), *pica* (a cădea de la o oarecare înălțime), *dîrdora* (toi în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces), *șoldiu* (care este lăsat într-o parte, strâmb), *bălțătură* (pată de culoare deschisă la animale), *cogeamite* (foarte mare, foarte înalt), *buh* (a se spune despre cineva că..., a i se duce buhul=a ajunge să fie foarte cunoscut), *ferchezui* (a da sau a căpăta un aspect îngrijit), *posidic*, *boboșat* (umflat), *bojdeucă* (casă mică, sărăcăcioasă), *balegă* (baligă=excrement al animalelor mari având diverse utilizări în agricultură), *stîrpit* (care este pironit de teamă, de mirare), *tîrși* (a curăța de arbori, de măracini; a târî în mers, frecînd de pământ și producând un zgomot specific), *bărdan* (burduhan), *majă* (veche unitate de măsură pentru greutate, variind, după epoci și regiuni, între 50 de kg și 100 de ocale) etc. Explicațiile cuvintelor se referă la sensul din text al acestora.¹⁾

Din lista prezentată, pot fi încadrați în categoria cuvintelor populare următorii termeni : *chiler* („chileru de lângă laviță”), *cotigă* („Paraipan a înhămat gloaba lui bătrână la cotiga de fiare vechi...”), *pânțece* („Începînd de la frunte și obraji, apoi pe piept, gît și spate, trecînd pe pânțece, șale și buci peste pulpe pînă jos la glezne”), *hatîr* („De hatîrul boalei acesteia el avea oricînd intrare slobodă în clinici și porțile spitalului i se deschideau largi de cum se ivea.”), *înfofoli*, *basamac* („mirosul îmbătător de basamac”), *ghindură* („Îi altoiau în carne niște ghinduri scoase de la vite.”), *holbat* („făcea pe omul panteră rînjind dinții la țaranii holbați și la femeile spăimîntate care își scuiپau în sîn.”), *zgîi* („Numai îmi zgîiesc ochii și se uită în ei...”), *chelbos* („destul de chelbos”), *vlădică* („O cingătoare de catifea stacojie cu o cataramă în paftale de aramă adăoga ceva de vlădică.”), *pica* („pică popa Gioarsă”), *dîrdora* („În dîrdora pregătirilor...”), *șoldiu* („bolovan șoldiu”), *bălțătură* („și boala asta cu bălțătura nu suferea frigul”), *cogeamite* („să înceapă cogeamite năzdrăvan”), *buh* („cu buh de vrăjitoare”) etc. Au caracter regional cuvintele : *posidic* („Năvăliră copiii, toți nepoții și tot posidicul uliței...”), *boboșat* („Mărunt de statură, gras, rotofei și zîmbitor cu ochii ușor boboșați și

¹⁾ *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Editura Arc & Editura Gunivas, Italia, 2007.

obrajii rumeni acoperiți cu favoriți...”), *bojdeucă* („În bojdeucile astea răpănoase încape o clai de oameni”), *stîlpit* („rămaseră stîlpiți”), *tîrși* („purtau zvonuri tîrșindu-și tîrlicii somnoroși pe mozaicul obosit dintre paturi”), *bărdan* („Aș, vin! Începuse să putrezească acolo în bărdanul lighioanei.”), *majă* („ne strecurăm printre majă și lozii și ajungem tocmai bine penseseră”), *balegă* („Unele sunt de pămînt și balegă bătută cu paie, altele de scînduri putrede...”), *bucă* („Începînd de la frunte și obraji, apoi pe piept, gît și spate, trecînd pe pîntece, șale și buci peste pulpe pînă jos la glezne”), *slobodă* („De hatîrul boalei acesteia el avea oricînd intrare slobodă în clinici și porțile spitalului i se deschideau largi de cum se iveau.”).¹⁾

Numărul cuvintelor populare și a regionalismelor lexicale nu este foarte mare în raport cu numărul de pagini ale textului. Concluzia rămîne aceeași chiar dacă adăugăm numărului de cuvinte enumerate și cele câteva diferite de forma literară prin aspectul fonetic : *sălbatecă*, („omul era numai o bălțătură sălbatecă”), *adaose*, („ajutați și de alte leacuri adaoase cu mîncare bună, îl înviorau pentru cîteva luni”), *streini*, („îl arătau doctorilor streini”), *spăimîntat*, („omul panteră rînjind dinții la țărani holbați și la femeile spăimîntate care își scuipau în sîn”), *sprincene*, („Sub sprincenele bogate, ochii nu erau astupați...”), *nebunește, se împiedică*, („se împiedica și cădea jos spumegînd”), *se spăimîntă, spăimîntător*, („spăimîntătorul tragic din chipul încordat, toată înfățișarea lui”), *să văz, încoa*, („-Dă-l încoa.”), *să viu*, („S-a gîndit deci să-i vie în ajutor...”), *mă-ntinz*, („Mi-aduc pătura și mă-ntinz jos lîngă tine.”), *spui*, („Lasă că-ți spui pe urmă, cînd om fugi...”), *să ție*, („care să-l scoată din spital și să-l ție la ele”), *deștele*, („-Să-ți lingi deștele, îl ațîța prietenii.”), *cerca*, („cerca să-l abată de la gîndul omorului”), *sălbatec*, („Rămăsese tot rebel și sălbatec pentru ceilalți.”), *vînză*, („să nu amestece personalul spitalului în treburile lui, că are să-l vînză.”), *să prinză*, („-Cum au să se prinză?”), *să puie*, („-Să-ți puie la încercare numai un ochi strein”), *strein*, („În odaie mai dormeau pe jos cîteva streini în treacăt.”), *să ascunză, nasturului*, („peste jiletca ce-i rotunjea pîntecul imperial trecea, prin cheutoarea găurii nasturului de mijloc, un lanț lung și gros”), *învierșunată, să spuie*, („ceea ce nu vruse să spuie la nimeni”), *să vie*, („S-a gîndit deci să-i vie în ajutor.”), *jăluindu-se*, („Popa intra astfel cu mîna goală în cătun, jăluindu-se că a fost jăfuit...”), *pricoror*, („Da’ ce ești dumneata, pricoror?”), *bocluc, strein*, („îl arătau doctorilor streini”), *cercau*, („Unele cercau să-l mîngîie”), *să intervîie, colivi, jăfuit*, („Popa intra astfel cu mîna goală în cătun, jăluindu-se că a fost jăfuit...”), *țiu*, („-Țin cîteva predici anume pentru el, să curgă gîrlă milosteniile.”), *adause*, („Voinic om și frumos, adause popa.”), *amîie*, („Și îndeosebi îl jura să amîie orice răzbunare...”), *întinză*, („Fără Panteră nu îndrăzne să se miște,

¹⁾ Voiculescu, Vasile, *Proza*, Editura Nemira, 2006.

să întinză mâna...”), *nemerită*, („Era nemerită o căciulă de astrahan și asta se putea fura ușor de undeva.”), *deteră*, („la vederea orbului deteră din umeri”), *sălbatec*, („bocancii sălbateci care puteau fi dreși și lustruiți”, „zbuciumul nesupunerii sălbatece”, „se prefăcea într-o așteptare sălbatecă, neclintită, din care nu îngăduia pe nimeni să-l tulbure.”), *să puie*, („Era în stare să-i puie piedică...”), *viu*, („-Viu, făgădui fiara.”, „Dacă-i pe așa nu mai viu și nu-ți mai aduc nimic, amenință el furios”), *cerca*, („Cerca să cumpere infirmierele care să vegheze să nu intre alți concurenți pe fir...”), *se dete*, („se dete întreg în mîinile ispititorului”) etc.¹⁾

Insistând asupra limbii noastre populare, Voiculescu mărturisește: „Cuvîntul în sine conține, pentru cine știe să înțeleagă, o poveste întreagă a neamului. Unele au o origine îndepărtată, dincolo de epoca romană.”²⁾

Termenii dați ca exemplu sunt folosiți în mare parte de personaje, fiind apoi preluați și de către narator. Existența unor termeni din limbajul familiar (blid, hatîr etc) alături de cei populari și regionali este explicabilă prin conținutul romanului care înfățișează oameni și fapte din medii sociale diferite, materialul lexical fiind luat din vorbirea mai multor categorii sociale. Sperând într-o vindecare miraculoasă la schitul Dervent, personajul voiculescian străbate tot felul de medii patibulare. El dobândește lumina interioară a credinței printre cerșetori, ocași și prostituate, cunoscând cele mai grele umilințe. Toate acestea se reflectă și la nivel lexical.

b) Vechi și nou în romanul „Zahei Orbul”

De remarcat este și folosirea în text a unor sensuri învechite ale cuvintelor : *pica* (a cădea de la o oarecare înălțime), *vlădică* (domn, principe), *cocie* (trăsură ușoară, căruță), *geambaș* (negustor sau samsar de cai; hoț), *refenea* (sumă de bani care reprezenta contribuția unei persoane la o cheltuială făcută în comun), *toptangiu* (negustor angrosist), *stîlpit* (care este pironit de teamă, de mirare), *tîrlici* (papuc moale de casă, fără tocuri, confecționat din postav sau din lână) etc.

Vechiul și noul coexistă în paginile romanului voiculescian.

Sfera împrumuturilor vizează atât limbile popoarelor vecine cât și limbile de cultură care au influențat evoluția limbii române.

Cuvinte împrumutate din limbile popoarelor vecine și folosite în roman:

a) **turcă**: *chiler* „chilerul de lîngă laviță”, *farfastîc*, *toptangiu* (tr.toptanci) „Un toptangiu neamț cumpăra cît de multe, cu grămezile...”, *salahor*, *refenea* (tr.refene), *belea* (tr.belâ), *geambaș* (tr.cambaz), *cogeamite* (tr.koskoca) „să încapă cogeamite năzdrăvan”, *daravelă* (tr.dalavera) „-Uite, ai aici, (...) o daravelă cu unul di ghindă”, *pafta* „O cingătoare

¹⁾ Voiculescu, Vasile, *Proza*, Editura Nemira, 2006.

²⁾ Valerian, I., *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967.

de catifea stacojie cu o cataramă în paftale de aramă adăoga ceva de vlădică.”, *pingea* (tr.pence), *mahala* (tr.mahalle), *hain* (tr.hain), *cusur* (tr.kusur) etc.

b) **slava veche:** *pripită* „-Cu mămăligă pripită?”, *ciudă*, „Și scuipînd cu ciudă așteptau toți amănunte.”, *slobod*, „De hatîrul boalei acesteia el avea oricînd intrare slobodă în clinici și porțile spitalului i se deschideau largi de cum se ivea”, *leac*, *primenit*, „Dichisită, primenită, dată cu rumenele, cu panglici în lațe, își făcea neconținut calea – valea la soacră”, *uliță* „Năvăliră copiii, toți nepoții și tot posidicul uliței.”, *prăpădit*, *gloabă*, „Paraipan a înhămat gloaba lui bătrînă la cotiga de fiare vechi...”, *potrivnic*, *ciudă*, „Și scuipînd cu ciudă așteptau toți amănunte.”, *blid*, *bezna*, „Se spăimînta numai de bezna în care intrase.” etc.

c) **bulgară:** *laviță* „chileru de lîngă laviță”, *bîlci*, „Adică îl împuterniceau să colinde vara bîlciurile, unde, în pielea goală, legat la gît cu lanș la intrarea comediilor”, *magherniță*, „printre troiene de gunoaie și nămeți de murdării, s-a iscat un cîrd de cocioabe, maghernițe, chichinețe, colibe, bojdeuci și tot soiul de alte coșare și coșmelii.”, *lotcă*, „Zbor cu lotca...”, *prilej*, „Cum prindea prilej, da buzna peste Zahei”, *nămeți* etc.

d) **ucraineană:** cotigă „Paraipan a înhămat gloaba lui bătrînă la cotiga de fiare vechi...”, bezmetic, calic etc.¹⁾

e) **sârbă:** *denie* „lumea iese de la denii”, *cocioabă*, „printre troiene de gunoaie și nămeți de murdării, s-a iscat un cîrd de cocioabe, maghernițe, chichinețe, colibe, bojdeuci și tot soiul de alte coșare și coșmelii.”, „De data asta a atras ca din întîmplare la cocioaba lui Paraipan”, *coșar*, *balegă*, („Unele sunt de pămînt și balegă bătută cu paie, altele de scînduri putrede...”), *cogeamite* (kodjamiti) „să încapă cogeamite năzdrăvan”, *cîrcă*, *colibă* „printre troiene de gunoaie și nămeți de murdării, s-a iscat un cîrd de cocioabe, maghernițe, chichinețe, colibe, bojdeuci și tot soiul de alte coșare și coșmelii.” etc.

f) **tătară:** *mîrtoagă* (murza) etc.

g) **poloneză:** *complet* „Dar de la Înviere se veseleau mai ales bărbații, cu chefuri și ciolhane prin cîrciumi și pe la completuri.” etc.

h) **maghiară:** *cocie* (kocsi) „Altă cocie ar fi costat și mai scump.”, *hotar* (hatar)etc.¹⁾

Cuvinte împrumutate din limbile de cultură (latină, slavonă, neogreacă, italiană, franceză) care au influențat evoluția limbii române :

i) **latină:** *pîntece*, *bălțat* (lat. balteatus), *ghindură* (lat.glandula), *holbat* (lat.volvere), *aciua* (lat.accubiliare), *caier* (lat.caiulus), *fecior* (lat.fetiolus), *zănatic* (lat.dianaticu), *tintă* (lat.tenda), *bălțătură* (bălțat din lat.balteatur), *aține* (lat.attenere), *chelbos* (lat.pop. calvia),

¹⁾ Vioculescu, V., *Proza*, Editura Nemira, 2007.

dezmierda (lat.dismaeridare), *observație* (lat.observatio), *memorie* (lat.memoria), *troian* (lat.troianus), *purcede* (lat.procedere) etc.

j) **slavonă** : *cocoloși, vlădică, vîlvă, strașnic* etc.

k) **neogreacă** : *schepsis* „E un schepsis și aici.”, *artos* „Pretutindenii numai lumînări aprinse, colivi, artose și colaci...”, *chondir, stacojiu, catadicsi, ifos, agonisi, piroti* etc.

l) **italiană** : *protest* (it.protesto, protesta) etc.

m) **franceză** : *monopoliza* (fr.monopoliser), *detrona* (fr.detrone), *proteja* (fr.protejer), *camarad* (fr.camarade), *gazetă* (fr.gazette), *rezervă* (fr.reserver), *pavilion* (fr.pavillion), *pelerinaj* (fr.pelerinage), *atletic* (fr.athletique), *masiv* (fr.massif), *rival* (fr.rival), *curiozitate* (fr.curiosite), *instinctiv* (fr.instincif), *crispat* (fr.crispe), *concurență* (fr.concurrence), *indigna* (fr.indigner), *extrem* (fr.extreme), *inopinat* (fr.inopine) etc.¹⁾

Observăm un număr mare de termeni de origine latină. Lucru explicabil dacă ținem seama de una din mărturisirile făcute de Voiculescu : „Nu sînt deloc contra neologismului întrebunțat acolo unde e nevoie, de pildă în roman, în știință, eseuri etc. dar nu trebuie să uităm că avem în mîinile noastre o limbă vie, tînără, cu rădăcini înfipte în epoca prelatină, ca un izvor bogat a curs pe dedesuptul vremurilor și vine plină de sănătate. Cel puțin pe aceleași motive pe care se face apel la neologism, să se îngăduie și limbii autohtone să colaboreze cu toate resursele ei la înnoirea și îmbogățirea limbii noastre.”²⁾

c) **Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului**

Dintre mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului cel preferat de către scriitor este *derivarea*, Voiculescu dovedindu-se aici un adevărat inovator. În romanul „Zahei Orbul” numărul derivatelor este destul de mare. Scriitorul folosește drept bază pentru derivare cuvinte deseori surprinzătoare pentru cititor. Am selectat pentru exemplificare doar câteva, numărul lor fiind mult mai mare : *împiciorogea, necurățenii, încîrligat, înmoinase, prieteșug, plăpînzene, gazorniță, jindoase, zăcașe, orbenie, scumpătate, viclenos, cărnoasă, arzui* etc. La acestea pot fi adăugate derivatele mai puțin surprinzătoare, în sensul că ele sunt întâlnite și în texte literare ale altor scriitori. Exemple : *mulțumitoare, pestrițat, bălțătură, destăinuit, răsufla, gazetar, rufărie, necurmată, amorțitoare, cîrciumar, nebiruit, bărbătesc, sălbăticiune, îmblînzi, nebunește, deznădăjduit, orbiș, adîncime, arzime, frămîntare, amorțitoare, prelung, nevăzut, mieros, slăbănog, amenințător, încleștat, nerăsuflat, desprinse, seninătate, neașteptată, molcomit, îmbunat, supraveghetoare, deznădăjduit, ispitor, grijuliu, limbuție, neconținut, copilărește, orbire, bolovăni, frățește, boierești, milog, innegriră, neașteptat, neorînduială, cătunaș, viețuiește, înverzit, țărănească, nepoței, înțolit, strigătoare,*

¹⁾ *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Editura Arc & Editura Gunivas, Italia, 2007.

²⁾ Valerian, I., *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967.

*copilărești, nesupunere, fălos, arătător, prefăcea, zăgăzuit, nemișcat, băgare, întregire, alcătuire, lărgire, ascuțire, pîlpîtoare, cleios, bătrîior, fetișcană, păgubaș, țigăncușă, slujnicuță, argintărie, giuvaericele, slăbănog, zîmbăreț, dărnice, copilaș, îndulcit, înverzit, mîțișori, nemîncat, nestînjenit, neostenit, amrnică, dunăreană, alburii, păgubaș, înnodeați, nestatornici, flămînzeală, doctorie, nemișcat, mărișor etc.*¹⁾

După partea de vorbire folosită drept bază pentru derivare observăm :

-cuvinte derivate cu sufixe : adjective din verbe (*mulțumitoare, amorțitoare, amenințător, ascultător, strigătoare, zăcașe, arătător, pîlpîtoare, arzui, zîmbăreț, molcomit* etc), adjective din adjective (*pestrițat, negricios, slăbănog, viclenos, amarnică, alburii, mărișor* etc), adjective din substantive (*fălos, cărnoasă, bărbătesc, mieros, grijuliu, boieresc, milog, jindoase, copilăresc, cleios, dunăreană, păgubos,etc*), substantive din adjective (*bălțătură, sălbăticie, adîncime, seninătate, orbire, plăpînzene, orbenie, lărgire, bătrîior, scumpătate, dărnice, flămînzeală* etc), substantive din substantive (*gazetar, rufărie, cîrciumar, prieteșug,limbuție, cătunaș, gazorniță, nepoțel, fetișcană, păgubaș, țigăncușă, argintărie, giuvaericele, copilaș, mîțișor, doctorie* etc), substantive din verbe (*arzime, frămîntare, supraveghetoare, alcătuire, ascuțire, slujnicuță, întregire, ispitire* etc), verbe din substantive (*unelti, risipi, jelui, bolovăni, viețui, milogi* etc), adverbe din substantive (*nebunește, frățește* etc), adverbe din verbe (*orbiș* etc), adverbe din adjective (*orbește* etc).¹⁾

Numărul diminutivelor este semnificativ. Am selectat doar câteva exemple : *cătunaș, nepoțel, bătrîior, fetișcană, țigăncușă, slujnicuță, copilaș, mărișori* etc.

Sufixe diminutive : -aș, -ei, -ior, -ușa, -icuța, -ișori etc.

-cuvinte derivate cu prefixe : verbe din substantive (*împiciorogea, destăinui, încleșta, deznădăjdui, încîrliga, înmoina* etc), verbe din verbe (*răsufla, prefăcea* etc), verbe din adjective (*îmbîlnzi, îmbunat, înnegri, îndulci* etc), adjective din adjective (*necurmat, nevăzut, nerăsuflăte, desprinse, neașteptat, nemișcat, nemîncat, neostenit, nestatornic, nestînjenit* etc), adjective din substantive (*înțolit, înnodat* etc), adverbe din verbe (*necutenit* etc), substantive din substantive (*necurățenie, neorînduială, nesupunere* etc).

Prefixe folosite : îmi-, des-(vechi), ră-, dez-, pre-(nou), în- etc.

Compunerea, un alt mijloc intern de îmbogățire a vocabularului, apare în următoarele exemple : *cafenii-negricioase, automobil, omul-fiară, după-amiază, zi-noapte, mîine-poimîine, prilej-minune, dis-de-diminează, dimineață-seară, negre-verzui* etc. Sunt folosite ca procedee de compunere : alăturarea cu cratimă (*cafenii-negricioase, omul-fiară, după-amiază,*

¹⁾ Voiculescu, V., *Proza*, Editura Nemira, 2007.

¹⁾ Voiculescu, V., *Proza*, Editura Nemira, 2007.

zi-noapte, mîine-poimîine, prilej-minune, dis-de-dimineată, negre-verzui) și elementele savante de compunere (prefixoidul auto-).

Conversiunea apare în exemple precum : *un voinic* (substantiv provenit din adjectiv prin articulare cu articolul nehotărât „un”), *voinicie* (substantiv provenit din adjectiv), *pătimașul* „Dar pătimașul nu mai ocoli sticla de la nas...” (substantiv provenit din adjectiv prin articulare cu articolul hotărât „l”), *băgare de seamă* (locuțiune substantivală provenită din locuțiune verbală), *voinicul*, „-Ce-i cu voinicul ăsta?” (substantiv provenit din adjectiv prin articulare).¹⁾

d) Termeni argotici / elemente de jargon

Numărul acestora este mic raportat la alte categorii de termeni. În exemplul „*un lanț lung și gros de double*” reține atenția termenul *double* preluat din franceză.

Termeni argotici : *jagardea* („-Ieși, jagardea ...”), *șterpelit*, *borfaș*, *parale*, *ciordeli*, *puradei* etc.

e) Câmpuri semantice

S-au folosit în text termeni din diferite câmpuri semantice : culori (cafenii-negricioase, galbene etc), pești (somm, morun etc), profesii (doctor, procuror, judecător, gazetar, fotograf etc), corpul omenesc (față, genunchi, picioare, tălpi, piept, brațe, coate, palme, chip, pleoape etc), instrumente muzicale (viori, țambale etc), categorii umane cu diferite infirmități (infirm, ciung, olog, orb, schilod) etc. Uneori, termeni aparținând aceluiaș câmp semantic sunt grupați într-un singur enunț.²⁾

Tabloul lexical al limbii lui Voiculescu se caracterizează prin alăturarea termenilor populari / regionali, a termenilor argotici și de jargon, a arhaismelor și neologismelor și implementarea lor în fondul limbii comune. Izvoarele lexicului sunt variate, ceea ce apropie și leagă diferitele lui sectoare este o anumită căutare a expresiei. Judecată după lexicul ei, limba lui Voiculescu ne apare ca o limbă apropiată de cea a oamenilor din părțile Buzăului și folosită potrivit culturii și pregătirii profesionale a scriitorului, dar și potrivit intențiilor comunicative ale acestuia.

II. Particularități stilistice

„Stilul este întrebuițarea individuală a limbii”, spune odată renumitul lingvist Vossler, variind o formulă mai veche. „Le style est l’homme meme”, spusese Buffon. Vestitul naturalist francez recunoștea prin această sentință caracterul oarecum natural al stilului. Dacă

¹⁾ Voiculescu, V., *Proza*, Editura Nemira, 2007.

²⁾ Voiculescu, V., *Proza*, Editura Nemira, 2007.

stilul este omul însuși, nu rezultă oare că orice om are un stil al său, un chip de a întrebuința instrumentul general al limbii capabil de a-l exprima în diferențierea lui individuală?”¹⁾

Voiculescu este un om care vorbește chiar și atunci când își așterne ideile pe hârtie. Faptul acesta explică mulțimea locuțiunilor și a expresiilor populare.

Stilul familial, derivat din limba vorbită, cu expresii și locuțiuni e deseori folosit de Voiculescu. Exemple : „scuipînd cu ciudă”, „nu-i mai ajungea nimeni cu prăjina la nas”, „era tabu”, „Dar acum i se înfundase...”, „cu orice chip”, „Nu intra în măsura oficială...” (a intra în măsură), „îl apucau năvîrliile”, „înjura printre dinți”, „să caște gura la orb”, „i s-a tăiat răsuflarea”, „Bolnavii îl priveau cu frică.”, „Își făceau neconținut prilej să intre...” „să-i iasă dreptatea”, „să caște gura la om”, „-Să te ajut, răspunse mieros târcatul, numai zîmbet”, „-Ți-am adus leacul, strigă el cu semetie.”, „Vezi și tu, rîse Panteră cu viclenie.”, „Și lui Panteră îi sări inima de bucurie”, „Îi loveam la mir cu drugul și-i trăgeam la mal cu cangea.”, „Panteră căsca gura la el și-l îndemna neconținut să povestească...” „Se țineau haită toți după el...” „Păi eu n-am tras sortii. Am fugit de recrutări și m-am tot ascuns prin ostroave.”, „i-a sosit sfîrșitul”, „să-i sucesc gîtul”, „Dar dă-mi drumul, se ruga sugrumat Panteră.”, „se gîndea cu părere de rău”, „nu era chip”, „îi sări inima de spaimă”, „dăduse tîrcoale clinicii”, „să i se dea drumul din spital”, „să nu între alți concurenți pe fir”, „dar își ținu firea”, „să-ți fure afacerea de sub nas”, „Să-l lase pe el, are să i-l dea în palmă”, „să nu-mi ia înainte”, „e de-al nostru”, „pînă trecu ceasul de primire la bolnavi”, „nu mai avu răbdare”, „Mi s-a urît și mie”, „rămăsese pe gînduri”, „Tu singur tragi nădejde.”, „Orbul asculta prăpădit, fără un cuvînt.”, „îl sfătua cu tîlc viclean Paraipan”, „Toată strălucirea regiei lui Panteră s-ar fi dus pe gîrlă.”, „Aici cerșetoria era ținută cu mare rînduială.”, „Îi supravegheau fără să bage de seamă”, „cu capul în piept”, „la picioarele uriașului stană de piatră”, „e o adevărată plească nu numai pentru popi”, „de-a valma”, „Se face dever mare la băuturi, lumînări, blide și basmale.”, „de grijile celor de dincolo”, „Zahei n-are ce face și are să se dea pe brazdă”, „să stea cu ochii-n patru”, „dar ele nu s-au dat bătute”, „E cuminte, cu poliția să n-ai de-a face.”, „să-l ducă acasă cu sila”, „-Bine, pune orbul capul în pămînt.”, „se punea acum la cale”, „Îl scoteau cu de-a sila...”, „în zilele de rînd”, „de-a valma”, „s-a pus pe lucru”, „într-o doară”, „îl mînceau pe orb din ochi”, „cu osebite”, „își făcea seama singur...” „să dea în ghioc”, „să nu verse picătură de sînge”, „din cînd în cînd”, „trăind într-o necunoștință de vită”, „să dea rînd și cîștig”, „lucruri de pret”, „le cumpăra pe nimic”, „popa se pricepea să facă un mic negoț, pe picior”, „nu-i arde de vorbă”, „om cu minte și cu cap”, „de pomină”, „îi facem un rost pe lume”, „tăceau cu nasul în vînt”, „Vă fac și vouă parte dreaptă”, Văgăuna asta a voastră e

¹⁾ Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Albatros, București, 1977.

peste mână”, du-te vino”, „ieși cu fereală”, „Știa el pe unul care nu ajungea nici la glezna lui Zahei, și-și durase două perechi de case...”, „nici Panteră nu-și puse în joc toată trecerea și iscusința”, „dându-se de ceasul morții că i s-a furat banii”, „unde să stea pînă strînge puțin cheag”, „Nu rămînea decît să îngroașe obrazul și să se întoarcă...” etc.¹⁾

Vasile Voiculescu adoptă stilul potrivit cu conținutul ideilor și cu intențiile sale scriitoricești. În categoria faptelor stilistice originalitatea lui Voiculescu se manifestă prin unele construcții particulare din care pot fi amintite comparațiile folosite cu prisosință pe tot parcursul textului. Exemple : „Sosea slab și uscat ca o mortăciune...”, „întinsă pe oase ca pe niște labe”, „disprețuia pe toți ceilalți camarazi, ca pe niște inferiori”, „El, rănit, dezmiardat, huzurea singur într-o rezervă, ca un pașă...”, „părăsit și uitat ca un ciucur”, „Aștepta să-i iasă dreptatea, ca untdelemnul, deasupra.”, „Cînd a ajuns cu povestea la orbire, zănatecul a avut din nou o izbucnire de furie cu zguduirii și încleștări ca de ducă-se pe pustii, și-l înhăța pe Panteră care crezu că i-a sosit sfîrșitul.”, „E mai mărunță ca un stat de om, povestea orbul.”, „Și îndată un alt gînd, ca un fulger, a luat locul uimirii...”, „bolnavul se bucură ca un copil”, „Și orbul înduplecat, supus ca un miel, se dete în mîinile ispititorului, care ca dintr-un caier încîlcit toarse toată povestea omului.”, „Bucăți ca pe picior”, „Se lăsa în mîinile lui ca un copil.”, „Adîncit în el ca într-o găoace nu se mișca zi-noapte.”, „Le trimitea înapoi să se deprindă, să învețe ca la școală...”, „Alții rămîn cu săptămîinile, ori se statornicesc încropîndu-și alături bîrlogul ca păsările din cioburi și fărîmături.”, „cozile unor mustăți groase ca vrăbiile”, „un lanț lung și gros de double, ca un cordon de cine știe ce decorație”, „Sub sălciile înverzite, mîțișorii scuturați ca niște omizi trosneau sub tălpi...”, „nu izbutea decît să dibuie o plăpîndă, slabă atingere, ca o mîngîiere”, „Altfel ne cer pașaport scump ca ochii din cap.”, „Țigăncile cu coșuri de flori și răsaduri în cap ca niște pupeze moțate umpleau ulițele.”, „carnea trudită a mîrtoagei se odihnea și se înciora ca într-o baie.”, „Acolo le mijeja mănăstirea ca o arătare din basme, răsfrîngîndu-și zidirile-i albe cu turlle roșii în apele rumenite de apusuri”, „Popa Gioarsă pieri ca o stafie pe ușă...”, „orbul rămase însă neclintit ca o stîncă bătută de valuri”, „el însuși închis celor din afară ca la o rugăciune”, „Treceau pe lîngă el ca pe lîngă un credincios oprit acolo în cine știe ce reculegere...”, „mai rău ca niște mahalagioaice” etc.¹⁾

Deși mai puțin numeroase, la fel de expresive sunt și celelalte figuri de stil folosite în text:

-figuri semantice (tropi) : *metafora* („regele bolnavilor”, „fala spitalului”, „protejatul doctorilor și al surorilor”, „omul-panteră”, „noul sosit”, „omul-fiară”, „spăimîntătorul tragic”,

¹⁾ Voiculescu, Vasile, *Proza*, Editura Nemira, 2006

¹⁾ Voiculescu, Vasile, *Proza*, Editura Nemira, 2006.

„La început, de mult, a fost numa un sîmbure de piatră în pămînt...”, „va fi cel mai grozav milog din cîți străbat bîlciurile și împodobesc ce durerile lor pridvoarele bisericilor”, „gîndul, repede încheat în plan, îl învioră mai mult decît orice altoi de ghinduri”, „spuse cu ifos, tărcatul”, „Și omu-fiară începu iar să tragă foloase de pe urma acestui amestec.”, „groapă de mal fără stăpîn” etc), *metonimia* („Spitalul se trezea în zori zgduid de vestea că peste noapte sosise, un caz grozav.”, „Era după-amiază, cînd spitalul se odihnește.” etc), *personificarea* („El, care altădată nu se privise în oglindă nici măcar cînd se bărbiera, își pipăia acum îndelung părul și apoi întreba repede degetele ce culoare au simțit. Își trecea mîinile pe piele, pe haine și numai decît le apăsa pe frunte, cerîndu-le acolo știri, care soseau șovăitoare. Dar nu se mulțumea. Le trimitea înapoi să se deprindă, să învețe ca la școală. Mirosul lui, odinioară stîngaci, ajunsese acum un crainic isteț, ca un copoi.”, „lumina se plimba afară, juca în solzii valurilor stîrnite de vînt, da ocol malurilor, cînd pe cel unde sta el, cînd pe cel dimpotrivă, se anina în peienjenișul crengilor înmugurite.” etc), *epitete* („tîrîndu-și tîrlcii somnoroși pe mozaicul obosit dintre paturi”, „sîmburii aștia tainici”, „necurmată frămîntare”, „măsură oficială”, „mînia ne bună”, „așteptare sălbatecă”, „dureroasă nevoie”, „oameni scăpătați”, „fete urgisite”, „plăpîndă, slabă atinger”, „carnea trudită”, „turle roșii”, „apele rumenite”, „curelușe negre” etc).¹⁾

-figuri sintactice (de construcție) : *interogații și exclamții retorice* („dacă e așa la ce să mai trăiești?”, Înghesuite în neorînduială, vîrîte una în coasta alteia, ori bot în bot, sau întorcându-și spatele, cine a mai stat să aleagă și să rînduiască? Care cum au vrut, lucrători, zilieri săraci, mai ales țigani sătui de pribegie, atrași ca gîngăniile de lumină, s-au așezat aici și în cîteva zile și-au durat sălașul șubred. Parc-ar avea nevoie de palate?” etc), *repetiții* („din ceas în ceas”, „din casă în casă”, „din piatră în piatră” etc), *enumerații* („s-a iscat un cîrd de cocioabe, maghernițe, chichinețe, colibe, bojdeuci și tot soiul de alte coșare și coșmeli”, „Care cum au vrut, lucrători, zilieri săraci, mai ales țigani sătui de pribegie...”, „Inși rămași fără îndeletniciri, oameni scăpătați de rosturile lor, borfași prigonii de poliție, cerșetori și haimanale, cîte un dezertor, ori scăpat din temniță, mulți derbedei și leneși, femei fără căpătii, fete urgisite, proxenete în căutare de marfă nouă, prostituate certate cu țatele, slugi fără stăpîn...”) etc.²⁾

Descrierea e amplă uneori cu acumulări de epitete. Resursele descriptive ne întîmpină adesea în tablouri vii : „Sub sălciile înverzite, mîțișorii scuturați ca niște omizi trosneau sub tălpi și împrăștiau un ușor miros amărui.”, „lumină se plimbă afară, juca în solzii valurilor stîrnite de vînt, da ocol malurilor, cînd pe cel unde sta el, cînd pe cel dimpotrivă, se anina în

¹⁾ Voiculescu, Vasile, *Proza*, Editura Nemira, 2006.

²⁾ Voiculescu, Vasile, *Proza*, Editura Nemira, 2006.

păienjenișul crengilor înmugurite”, „Acolo le mijeia mănăstirea ca o arătare din basme, răsfrângându-și zidirile albe cu turlle roșii în apele rumenite de apusuri.” etc).³⁾

Pot fi observate numeroase schimbări de sens ale cuvintelor. Sunt utilizate toate modalitățile de schimbare de sens : *extindere, restrângere, degradare, înnobilare*, la *abstract îmbogățire, trecere de la concret, dar și invers*. Dintre aceste modalități predominantă este îmbogățirea sensului care se realizează prin transfer de la sensul propriu la sensul figurat, obținându-se astfel variate figuri de stil : „Îi altoiau în carne niște ghinduri scoase de la vite.”, „Adică îl împuterniceau să colinde vara bîlciurile, unde în pielea goală legat de gît cu lanț la intrarea comediilor, făcea pe omul-panteră rînjind dinții la țărani holbați și la femeile spăimîntate care își scuipau în sân.”, „Toți îl cercetau, îl întrebau, luau note, scriau.”, „s-a astîmpărat curiozitatea științifică”, „Nu-l încăpuse nici patul, nici rufăria spitalului”, „Izmenele îi veneau doar pînă la genunchi. De acolo în jos picioarele îi zburneau goale printre vergelele patului povîrnit, cu tălpile amenințînd spre tavan”, „Fuse pînă atunci într-o necurmată frămîntare”, „Apoi, spăimîntat de întunericul nebiruit, bîjbîia neștiind încotro să apuce, se împiedica și cădea jos spumegînd.”, „Îl găseau frumos, cu chipul bărbătesc tăiat prelung, cu nasul drept, puternic, și bărbia cărnoasă, ușor adusă...”, „Nu suferea pe nimeni lîngă ei.”, „voinicia-i atît de nedrept ciuntită l-au cutremurat”, „Nu intra în măsura oficială...”, „Sub sprîncenele bogate, ochii nu erau astupați, căutau mari și tragici lumina.”, „Nu se știe ce fel de om fusese mai înainte, dar acum era o sălbaticiune.”, „Nu suferea pe nimeni lîngă el...”, „Atunci căsca ochii, îi strîngea, îi freca nebunește cu pumnii și se zgîia apoi cît putea...”, „Era după-amiază cînd spitalul se odihnește.”, „Cu zănatecul acesta se cerea plan subțire. Și se trase nesimțit înapoi.”, „Orbul se înmuiase...”, „O duse drept la gură și trase fără să se oprească, dintr-o dată pe nerăsuflăte, mai bine de un sfert.”, „Dar uriașul sculat în capul oaselor se smuci și cu o mișcare de nimic îl zvîrli pe slăbănog cît colo.”, „-Viu, făgădui fiara”, „toarse toată povestea omului”, „îl cercetă mai întîi dacă are rude”, „după ce smintise în bătaie la o refenea un sat întreg”, „Și orbul bolovăni ochii lui bezmetici”, „ar fi cuminte să nu mai stăruie acum”, „multe din petice de tablă mîncate de lepra ruginii” etc.¹⁾

Analizând stilul voiculescian, pe baza acestui text, am putut observa încercarea de a reda în scris nuanțele subtile ale sensibilității omenești. Stilul lui face impresia unei însuflețite mișcări. Ceva din zbuciumul medicului militar, a omului cu credință în Dumnezeu, s-a transmis și în scrisul său. Lumina interioară a credinței o simțim atît la personaj, cît și la scriitor :”mă văd un copilaș, stînd singur într-o poiană cu flori sălbaticice la marginea unei gîrle... stau pe un mal cu flori și mă uit în zare. Și simt și acum fericirea acelei singurătăți

³⁾ Vioculescu, Vasile, Proza, Editura Nemira, 2006.

¹⁾ Vioculescu, Vasile, Proza, Editura Nemira, 2006.

copilărești plină de o mare, de o nespasă, așa zice de o mistică așteptare. Așteptam de atunci ceva ce aștept și acum, ceva care să-mi îndeplinească un dor nehotărât și așteptam cu siguranță, atunci, că va veni...Mă simțeam, mă credeam predestinat.”²⁾

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București, 1986.
- Bulgăr, Gh., *Limba română – Sintaxă și stilistică*, E.D.P., București, 1968.
- Bulgăr, Gh., *Analize sintactice și stilistice*, E.D.P., București, 1970.
- Constantinescu, Silviu, *Dificultăți semantice*, Ed. Științifică, București, 1994.
- Graur, Al., *Studii de lingvistică generală*, Ed. Academiei, București, 1968.
- Iordan, I., *Stilistica limbii române*, Ed. Științifică, București, 1975.
- Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, Ed. Științifică, București, 1972.
- Nuță, Silvia, *Limba română – corectitudine și expresivitate: curs practic*, Editura Aius, Craiova, 1998.
- Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Editura Eminescu, București, 1973.
- Vianu, T., *Despre stil și artă literară*, Editura Tineretului, București, 1956.
- Vianu, T., *Studii de stilistică*, E.D.P., București, 1968.
- Vianu, T., *Contribuții la istoria limbii literare în sec. al XIX-lea*, Ed. Academiei, R.P.R., 1956.
- Valerian, I., *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967.
- Voiculescu, V., *Proza*, Editura Nemira, 2006.
- Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Editura Art & Editura Gunivas, Italia, 2007

²⁾ Voiculescu, Vasile, Confesiunea unui scriitor și medic, *Gândirea*, nr.10.oct.1935.